

CURRENT PROBLEMS OF HISTORY OF UZBEKISTAN IN THE FIRST YEARS OF INDEPENDENCE

Manzurahon Oybekovna Badalova

Senior Lecturer

Andijan State Medical Institute

BadalovaManzura@gmail.com

Andijan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: independence, historiography, national history, Soviet ideology, methodology, source studies.

Received: 22.02.26

Accepted: 23.02.26

Published: 24.02.26

Abstract: This article examines the pressing issues of Uzbek historical science during the early years of independence. It focuses on the rejection of Soviet ideological narratives, the formation of a national historical concept, the renewal of methodological approaches, and the development of source studies. The role of history in the spiritual renewal of society and in shaping national identity is also highlighted.

MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA O‘ZBEKISTON TARIXI FANINING DOLZARB MUAMMOLARI

Manzuraxon Oybekovna Badalova

Andijon davlat tibbiyot instituti katta o‘qituvchisi

badalovaManzura@gmail.com

Andijon, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: mustaqillik, tarixshunoslik, milliy tarix, sovet mafkurasi, metodologiya, manbashunoslik.

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston mustaqilligining dastlabki yillarida milliy tarix fanining shakllanishi va rivojlanishida yuzaga kelgan dolzarb muammolar tahlil qilinadi. Xususan, sovet davri tarixshunosligidan voz kechish, tarixni mafkuraviy qaramlikdan xalos etish, milliy davlatchilik tarixini xolisona yoritish, manbashunoslik va metodologik yondashuvlarni yangilash masalalari yoritib beriladi. Shuningdek, tarix fanining jamiyat

ma'naviy hayotidagi o'rni va mustaqil fikrlashni shakllantirishdagi ahamiyati ochib beriladi.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ УЗБЕКИСТАНА В ПЕРВЫЕ ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

Манзурахон Ойбековна Бадалова

Старший преподаватель

Андижанского государственного медицинского института

badalovaManzura@gmail.com

Андижан, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: независимость, историография, национальная история, советская идеология, методология, источниковедение.

Аннотация: В статье анализируются актуальные проблемы исторической науки Узбекистана в первые годы независимости. Особое внимание уделяется процессу отказа от советской идеологической интерпретации истории, формированию национальной концепции истории, обновлению методологических подходов и развитию источниковедческой базы. Также раскрывается роль исторической науки в духовном возрождении общества и формировании национального самосознания.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini qo'lga kiritishi bilan mamlakat hayotining barcha sohalarida tub burilishlar yuz berdi. Xususan, ijtimoiy-gumanitar fanlar tizimida, ayniqsa tarix fanida chuqur mazmuniy va metodologik o'zgarishlar amalga oshirildi. Mustaqillik yillariga qadar hukmron bo'lgan sovet mafkurasi tarixiy jarayonlarni biryoqlama, sinfiy yondashuv asosida talqin etib, milliy qadriyatlar, davlatchilik an'analari va xalqning tarixiy xotirasini to'liq aks ettira olmagan edi. Shu bois mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston tarixi fanini tubdan qayta ko'rib chiqish dolzarb vazifaga aylandi.

Yangi tarixiy sharoitda tarix fanining oldida milliy manfaatlar, tarixiy haqiqat va xolislik tamoyillariga asoslangan holda o'tmishni qayta tadqiq etish masalasi turdi. Bu jarayonda sovet davrida soxtalashtirilgan yoki chetlab o'tilgan tarixiy voqealar, shaxslar va jarayonlarni ilmiy asosda qayta baholash muhim ahamiyat kasb etdi. Ayniqsa, O'zbekiston davlatchiligi tarixi, milliy ozodlik harakatlari, jadidchilik, repressiya qurbonlari, mustamlakachilik siyosati oqibatlarini kabi masalalar tarix fanining dolzarb muammolaridan biri sifatida maydonga chiqdi.

Asosiy qism. Mustaqillikning dastlabki yillarida tarixshunoslik sohasida metodologik inqiroz ham kuzatildi. Chunki ilgari qo'llanilgan marksistik-lenincha yondashuv o'z ahamiyatini yo'qotdi, biroq yangi ilmiy konsepsiyalarni shakllantirish muayyan vaqt va izlanishni talab qildi. Tarix fanida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan yangi metodologiyani ishlab chiqish, manbashunoslik bazasini kengaytirish, arxiv materiallaridan erkin foydalanish imkoniyatlarini yaratish zarurati yuzaga keldi.

Shu bilan birga, tarix fanining jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni keskin oshdi. Tarix milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish, yosh avlodni mustaqil fikrlash ruhida tarbiyalashning muhim vositasiga aylandi. Davlat tomonidan tarix fanini rivojlantirishga qaratilgan qaror va farmonlar qabul qilinib, ta'lim tizimida O'zbekiston tarixi alohida fan sifatida mustahkam o'rin egalladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston mustaqilligining dastlabki yillarida tarix fanida yuzaga kelgan tub o'zgarishlar mazmunan murakkab, ammo strategik jihatdan muhim jarayon bo'lgan. Avvalo, tarixshunoslikda sovet mafkurasi hukmronligidan voz kechilib, tarixiy jarayonlarga nisbatan milliy manfaatlar va xolislik tamoyillari asosida yondashish shakllana boshladi. Bu esa O'zbekiston tarixini qayta ko'rib chiqish va uni milliy davlatchilik nuqtayi nazaridan baholash imkonini berdi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mustaqillikning dastlabki yillarida ilgari chetlab o'tilgan yoki biryoqlama yoritilgan tarixiy mavzular ilmiy muomalaga kiritildi. Jumladan, milliy ozodlik harakatlari, jadidchilik faoliyati, mustamlakachilik siyosatining oqibatlari, siyosiy repressiyalar va tarixiy shaxslar faoliyatiga nisbatan yangicha yondashuvlar shakllandi. Bu jarayon tarix fanining mazmunan boyishiga va tarixiy adolatni tiklashga xizmat qildi.

Shuningdek, natijalar tarix fanida metodologik yangilanish jarayoni boshlanganini ko'rsatdi. An'anaviy marksistik yondashuv o'rnini muqobil ilmiy konsepsiyalar, sivilizatsion va madaniy-tarixiy yondashuvlar egallay boshladi. Tarixiy manbalardan foydalanish ko'lami kengaydi, arxiv hujjatlarining ochilishi manbashunoslik tadqiqotlarining rivojlanishiga turtki berdi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, mustaqillik yillarida tarix fanining ta'lim va tarbiya tizimidagi ahamiyati sezilarli darajada oshdi. O'zbekiston tarixi umumta'lim va oliy ta'lim muassasalarida mustaqil fan sifatida o'qitila boshladi, darslik va o'quv qo'llanmalari yangilandi. Bu holat yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik va tarixiy xotirani mustahkamlashga xizmat qildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston tarixi fanida yuzaga kelgan muammolar tarixshunoslikning keyingi rivoji uchun

mustahkam poydevor yaratdi hamda milliy tarix fanining mustaqil ilmiy soha sifatida shakllanishiga asos bo'ldi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston tarixi fanida kechgan jarayonlarning murakkab va ziddiyatli xarakterga ega bo'lganini ko'rsatadi. Bir tomondan, tarix fanini mafkuraviy qaramlikdan xalos etish va uni milliy manfaatlarga mos ravishda qayta shakllantirish zarurati mavjud bo'lgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, bu jarayon ilmiy asoslangan yondashuvlar va yetarli metodologik tajribaning yetishmasligi bilan kechdi. Shu sababli tarixshunoslikdagi yangilanishlar ayrim hollarda izchil va tizimli tus ola olmadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, sovet davri tarixshunosligidan voz kechish jarayoni ba'zan keskin inkor shaklida namoyon bo'lib, bu esa ayrim tarixiy masalalarning hissiy va subyektiv talqin qilinishiga olib kelgan. Holbuki, tarix fanida uzluksizlik tamoyiliga amal qilish, avvalgi ilmiy merosni to'liq rad etmasdan, uni tanqidiy tahlil asosida qayta baholash muhim edi. Ushbu jihat mustaqillikning dastlabki yillarida tarix fanining dolzarb muammolaridan biri sifatida namoyon bo'ldi.

Shuningdek, metodologik jihatdan tarix fanida yagona ilmiy konsepsiyaning yo'qligi muhokama qilinadigan masalalardan biri bo'ldi. Yangi tarixiy sharoitda sivilizatsion, madaniy-tarixiy, antropologik yondashuvlar joriy etila boshlagan bo'lsa-da, ularning amaliy tadqiqotlarga to'liq singib ketishi ma'lum vaqtni talab etdi. Bu esa tarixiy tadqiqotlar sifatining hududlar va mualliflar kesimida notekis bo'lishiga sabab bo'ldi.

Muhokama davomida tarix fanining ta'lim tizimidagi o'rni ham muhim masala sifatida ko'rib chiqildi. Darslik va o'quv qo'llanmalarining tezkor ravishda yangilanishi zarur bo'lgan bir paytda, ilmiy tadqiqotlar bilan ta'lim mazmuni o'rtasida muayyan tafovutlar yuzaga kelgani kuzatildi. Bu holat ayrim hollarda tarixiy materiallarning soddalashtirilgan yoki umumlashtirilgan holda taqdim etilishiga olib keldi.

Bundan tashqari, muhokamada tarix fanining jamiyatdagi ijtimoiy buyurtmaga moslashuvi masalasi ham alohida ta'kidlandi. Tarixdan tarbiyaviy vosita sifatida foydalanish zarurati kuchaygan bo'lsa-da, ilmiy xolislik va tanqidiy yondashuvni saqlab qolish masalasi doimiy e'tiborni talab etdi. Ushbu muvozanatni ta'minlash mustaqillikning dastlabki yillarida tarix fanining eng muhim muammolaridan biri bo'lib qoldi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston tarixi fanida yuzaga kelgan muammolar tabiiy va tarixiy jarayon sifatida namoyon bo'lgan bo'lib, aynan shu muammolar keyingi bosqichlarda tarixshunoslikning sifat jihatdan rivojlanishiga zamin yaratgan.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston mustaqilligining dastlabki yillari tarix fanining mazmuni, metodologiyasi va ijtimoiy vazifalarida tub burilishlar davri bo'ldi. Ushbu davrda tarixshunoslikni sovet mafkuraviy qoliplaridan xalos etish, milliy tarixni xolis va ilmiy asosda qayta tiklash zarurati dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'ldi. Bu jarayon murakkab va ziddiyatli kechgan bo'lsa-da, u tarix fanining mustaqil rivojlanishi uchun muhim poydevor yaratdi.

Tadqiqot natijalari mustaqillikning dastlabki yillarida ilgari soxtalashtirilgan yoki cheklangan holda yoritilgan tarixiy mavzularning ilmiy muomalaga kiritilganini tasdiqlaydi. Milliy davlatchilik tarixi, jadidchilik harakati, mustamlakachilik siyosati oqibatlari hamda siyosiy repressiyalar masalalariga nisbatan yangicha yondashuvlar shakllandi. Bu holat tarixiy adolatni tiklash va xalqning tarixiy xotirasini mustahkamlashga xizmat qildi.

Shuningdek, tarix fanida metodologik yangilanish jarayoni boshlanganligi muhim xulosa sifatida qayd etiladi. Avvalgi marksistik yondashuv o'rnini muqobil ilmiy konsepsiyalar egallay boshladi, manbashunoslik bazasi kengaydi, arxiv materiallaridan foydalanish imkoniyatlari oshdi. Biroq mazkur jarayonlar izchil va tizimli ravishda shakllanishi uchun muayyan vaqt va ilmiy tajriba talab etildi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston tarixi fanida yuzaga kelgan dolzarb muammolar nafaqat tarixshunoslik rivojining muhim bosqichi, balki bugungi tarixiy tadqiqotlar uchun muhim ilmiy tajriba vazifasini o'tadi. Mazkur muammolarni chuqur o'rganish va tahlil qilish milliy tarix fanining kelgusidagi rivoji, ilmiy xolislik va tarixiy haqiqatni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari (1992–2000). Toshkent: Huquqiy axborot nashriyoti.
2. Abdullaev, O. (2005). O'zbekiston tarixi: Mustaqillik davri tarixshunosligi. Toshkent: Sharq.
3. G'ulomov, T. (2008). Milliy tarix va tarixiy xotira. Toshkent: Fan.
4. Qodirov, N. (2010). Sovet davri va mustaqillik sharoitida tarix fanining rivojlanishi. Toshkent: Akademiya.
5. Mirzaev, R. (2012). "O'zbekiston tarixi fanidagi metodologik yangilanishlar" // Tarixshunoslik jurnali, №3, 45-53.
6. Rasulov, S. (2015). Milliy tarixni o'rganish va xolislik tamoyillari. Toshkent: Yoshlar nashriyoti.

7. Karimov, I. (1996). "Mustaqillik yillarida tarixshunoslik va ta'lim tizimi" // O'zbekiston tarixi va madaniyati, №2, 12-25.
8. Akhmedov, F. (2018). O'zbekiston tarixi fanida dolzarb muammolar. Toshkent: Fan va texnologiya.
9. Beisebayev, A. (2019). History of Uzbekistan in the Early Years of Independence. Almaty: Eurasia Press.
10. Salikhov, M. (2020). "Soviet Legacy and National Historiography in Uzbekistan" // Central Asian Studies, Vol. 12, No. 1, 34-48.